

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

A fejedelemasszony a rácson átvevé a pecsételt levelet és elolvasá.

A patriarkha felmentését tartalmazó kézirat volt ez, melyhez a császártól néhány sor volt csatolva Euphrosinának.

A fejedelemnő elsápadt. Igen megdöbbsenté a levél tartalma. Nagy dolognak tartá egy felesküdt apácztát kibocsátani, de más tekintetből is Euphrosinát gyermekkor óta rendkívül szerette; mindazonáltal egy szóval sem tiltakozott, nem volt ehhez bátorsága a császárral szemben.

Csengetett s a belépő cselédnek mondá:

— Mondja meg tisztelendő Euphrosina testvérnek, hogy sziveskedjék ide fáradni!

A cseléd távozása után kis vártatva belépett a herczegnő.

Arcza halvány volt, szive hevesen dobogott; mindent sejtett.

— Azért kérettem önt ide testvér! — mondá a fejedelemasszony — hogy közöljem azon rendkívüli eseményt, mely önt érdeklőleg készülöben van s hogy ön, a beszélő teremben várakozó urak, a császár küldöttsége előtt, nyilatkozzék a szerint, amint ezt szive diktálja.

Ezzel hangosan felolvasá a patriarkha felmentését, aztán a császár levelét átnyujtá Euphrosinának e szavakkal:

— Olvassa el kedves gyermekem és határozzon!

Euphrosina átfutá e néhány sort:

»Felajánlom önnek kezemet és szivemet: legyen nőm. Egyedül ön az, kita császárné trónjába ültethetek. Fogadja el ajánlatomat, mert ezzel engem boldoggá tesz, de főleg azért, mert ettől függ országom jóléte.

Mihály császár.«

Hogy mily hatással voltak e sorok Euphrosinára, azt nem vagyok képes hűen ecsetelni. Elpirult, elsápadt, reszketett. Öröm, bánat, gyönyör, rettegés, remény és kétség váltakoztak szívében.

Mit tegyen? Ó, az apácza, a ki örök hűséget esküdött az Urnak, megszegje-e esküjét?... És ha ezt nem teszi, úgy talán még jobban vétkezik, mert szívében már úgy sem tudna hű lenni esküjéhez s mert egy ország jóléte

függ ettől! . . . Aztán vajjon esküszegés-e az, ha feloldva fogadalma alól, kilép a zárdából, hogy boldoggá tegyen egy uralkodót s az ország javát mozdítsa elő?... Hiszen Jézus mondotta: »A mit feloldoztok a földön, fel lesz oldozva a mennyben is.«

Ingatag léptekkel közeledett a rácson ablakhoz, itt megállva, egy percig habozott, aztán leküzdve felindulását, remegő és mégis határozott hangon így szólott:

— Azt izenem Ő Felségének, hogy ajánlatát elfogadom és mélyen megtisztelve érzem magam általa!

A tanácsnokok meghajtván magukat távoznak, hogy megvigyék uroknak az örvendetes izenetet.

Euphrosina az ellentétes érzelmek hatása alatt, félig eszméletlenül omlott a könyező fejedelemasszony karjai közé.

A hazai örmények létszámáról.

I.

Az országos statisztikai hivatalnak, a m. kir. belügy-miniszterium jóváhagyásával, a napokban közzétett és az 1890. évi országos népszámlálás adatait magában foglaló hiteles kimutatása, habár az ország majdnem minden részében szétszórtan élő örmény eredetű lakosságot »az egyéb nyelvűek« rovatába vette fel, mégis a »vallás« jelzésű rovat betöltésénél, úgy az örmény katolikusok, mint az örmény nem-egyesültek kimutatására figyelmet fordított.

»Mi az anyanyelve?« című rovatba, a hazai örmény eredetű lakosság jó nagy része, anyanyelvül a magyart vallotta; azért van oly kevés örmény kimutatva; aztán azt is látjuk, hogy nap-nap után apad azok száma, kik az örmény nyelvet, eredeti anyanyelvükül vallhatják.

Másként áll azonban a dolog »mi a vallása?« című rovatnál. Itt már nemcsak általánosságban szükséges kimutatni azt, hogy az illető milyen vallással bír, hanem részleteiben is. Szükséges ez különösen hazánkban, hol legtöbbször az egyes vallásfelekezeti jellegből egy egész nemzetiségi csoportra és megfordítva egyes nemzetiségi

csoportból egy egész vallásfelekezetre lehet következtetni. Így pl. a horvátokból a róm. katolikusokra, a hazai ev. reformátusokból a magyarokra stb.

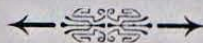
Ezt figyelembe véve, igen helyes volna, ha pl. a róm. kath. vallásnak három alrovata (latin szertartás, görög szertartás és örmény szertartás) már a népszámlálás alapját képező u. n. egyéni lapokban kifejezést találna épen azért, hogy az anyanyelvi rovat pontosabban megállapítható legyen.

Első pillanatra, e szempont figyelembevételével jelentéktelennek látszik; de mélyebben vizsgálva az ügyet, megfontolást érdemel, annyival is inkább, minthogy a kezeink között levő s immár tárgyalás alatt álló kérdés tanulmányozása ezt szembeszökően igazolja.

Ugyanis, azon általános kérdésnél »mi a vallása?« a kérdezett általánosságban válaszolva, egyszerűen magát róm. katolikus-, gör. katolikus-, avagy örm. katolikusnak vallotta, úgy azonban, hogy ha róm. kath., vagy örmény katolikus egyszersmind magyar anyanyelvvel, ellenben ha gör. kath. egyúttal román anyanyelvvel. *)

Már most, több gyakorlati esetből kiindulva, az történt meg kivált románság lakta vidéken, hogy örmény kath. illetve róm. kath. papnak hiányában, az örmény eredetű újszülött gör. kath. pap által megkeresztelve, egyúttal román anyanyelvű lett s mint ilyen mutatott ki. Vallási szempontból ezen jelenség, nem bir fontossággal, de bir igenis nemzetiségi szempontból, annyiban, hogy egy magát magyar anyanyelvűnek bevallani szerető örmény eredetű lakós, — a vallási érzületet majdnem fedő hazai nemzeti viszony, és illetve a nemzeti érzületet majdnem fedő hazai vallási viszony hatása alatt, — román anyanyelvűnek íratott be, a miből aztán statisztikailag azon érdekes jelenség állott elő, hogy a nemzetiségileg ki nem mutatott örmények, a mit megnyertek a magyar anyanyelvűség révén, azt elvesztették a román anyanyelvűség vámján!

Dr. Gopcsa László.

*) Kivételt csak a hajdúdorogi vikariátus alatt állók képeztek.

Az örmény, mint indogermán nyelv.

I.

Az örmény nyelvnek más nyelvekkel való összehasonlítása kiderítette, hogy az örmény nyelv az úgynevezett indogermán nyelvek sorába tartozik.

Az indogermán nyelvek a következő nyolcz nyelv-ágra oszlanak: 1. árja (= ind és iráni), 2. örmény, 3. görög, 4. álbán, 5. itáliai, 6. kelta, 7. germán, 8. balti-szláv.

Az örmény nyelv a Kr. u. 5-ik századba nyúlik vissza. Az örmény nyelvnek eme legrégebb alakját vesszük alapul első sorban az örmény nyelvnek a többi indogermán nyelvekkel való összehasonlításánál.

Az örmény szókincs indogermán elemeit Hübschmann állította össze: Armenische Studien I. Grundzüge der armenischen Etymologie, Leipzig 1883. E mű hangtani tekintetben igen fontos. Hübschmann e munkáját követi Brugmann is: Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Erster Band. Einleitung und Lautlehre. Strassburg, 1886.

Az örmény hangok története.

Magánhangzók.

Az indogermán magánhangzók közül egyelőre a következőket soroljuk fel örmény megfelelőikkel:

- a) idg. rövid. *i*; *e*; *a*; *o*; *u*;
 örm. rövid *î*; *ê*; *â*; *ô*; *û*;
 b) idg. hosszú *ī*; *ē*; *ā*; *ō*; *ū*;
 örm. *î*; *ê*; *â*; *ô*; *û*.

Az itt előforduló változásokat könnyű megjegyezni, a mennyiben ezek a szomszéd hangokra terjednek ki: a) idg. rövid *e* megfelelője az örményben *e* mellett *î* (a sorozatban balra); idg. rövid *o* megfelelője *ô* mellett *û* (a sorozatlan jobbra); — b) az eredeti idg. hosszúságokat az örmény nem különbözteti meg; idg. hosszú *e* megfelelője az örményben *ê* (a sorozatban balra); idg. hosszú *o* megfelelője az örményben *ô* (a sorozatban jobbra).

A hazai örmények létszámáról.

II.

Ezen, a helyzetnek megértéséhez szükséges észrevétel feljegyzése után, az alábbiakban közöljük, a statisztikai hivatalnak a hazai örmények vallási viszonyaira vonatkozó részletes adatait.

Vármegye:	Örmény kath.	Örmény keleti.
I. Abaúj-Torna vármegye:	—	—
II. Alsófehér vármegye:		
Balázsfalva	1	—
Trimpoel	1	5
Zalatna	4	—
Gabud	5	—
M. Forró	8	—
M. Újvár-Akna	1	—
N. Lak	2	—
Tóvis	1	—
Arudbánya	1	—
Gyulafehérvár	3	—
N. Enyed	1	—
összesen:	28	5
III. Arad vármegye:		
M. Pécska	—	1
Arad	5	1
összesen:	5	2
IV. Árva vármegye:	—	—
V. Bács-Bodrog vármegye:		
Káty	1	—
Zsablya	1	—
Újvidék	1	—
összesen:	3	—

Vármegye:	Örmény kath.	Örmény keleti.
VI. Baranya vármegye:	—	—
VII. Bars vármegye:	—	—
VIII. Békés vármegye:		
Békés-Csaba	—	1
Endröd	—	6
Tót-Komlós	1	—
összesen:	1	7
IX. Bereg vármegye:		
Munkács	1	—
összesen:	1	—
X. Besztercze-Naszód vármegye:		
Lekencze	8	—
Szász-Bongárd	2	—
Naszód	1	—
Les	1	—
összesen:	12	—
XI. Bihar vármegye:		
Loró-Ponor-Remecz	1	—
Nagyvárad	—	1
összesen:	1	1
XII. Borsód vármegye:	—	—
Miskólcz	1	—
összesen:	1	—
XIII. Brassó vármegye:	—	—
Brassó	4	—
összesen:	4	—
XIV. Csanád vármegye:	—	—
XV. Csik vármegye:		
Csik-Balánbánya	2	—
» Csicsó	2	—
» Gyimes-Bükk	5	—

Vármegye:	Örmény kath.	Örmény keleti.
» Gy. Felső-Lok	I	—
» Rákos	I	—
» Szt.-Domokos	I	—
» Szépvíz	150	—
Gyergyó-Alfalú	I	—
» Csomafalva	I	—
» Ditró	I	—
» Remete	34	—
» Szárhegy	18	18
» Szt.-Miklós	410	—
» Tekerőpatak	I	—
Domuk	I	—
Tölgyes	93	—
Kászon-Altiz	7	—
összesen: 729		—
XVI. Csongrád vármegye:	—	—
XVII. Esztergom vármegye:	—	—
XVIII. Fejér vármegye:		
Gyuró	I	—
összesen: I		—
XIX. Fogaras vármegye:		
Zernest*)	I	—
összesen: I		—
XX. Gömör-Kis-Hont vármegye:		—
XXI. Győr vármegye:		—
XXII. Hajdú vármegye:		—
XXIII. Háromszék vármegye:		
Réty	—	I
összesen: —		I
XXIV. Heves vármegye:		—
XXV. Hont vármegye:		—
XXVI. Hunyad vármegye:		
Szászváros	I	—
Vajda-Hunyad	I	—
összesen: 2		—

*) Fogarasban is vannak örmények.

Szerk.

Vármegye:	Örmény kath.	Örmény keleti.
XXVII. Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegye:		
Kunhegyes	I	—
Szolnok	I	—
összesen: 2		—
XXVIII. Kis-Küküllő vármegye:		
Balavásár	2	—
D.-Szent-Márton	3	—
Királyfalva	I	—
Szász-Csávás	2	—
Maros-Ugra	6	—
Radnót	2	—
Erzsébetváros	309	—
összesen: 325		—
XXIX. Kolozs vármegye:		
Hidalmás	4	—
Nagyalmás	9	—
Topaszkirály	I	—
Bánffi-Hunyad	10	—
Csucsá	2	—
Erdőfalva	—	4
Gyurkucz	I	—
Szászfenes	I	—
Apahida	I	—
Bonczhida	11	—
Válaszút	I	—
Budatelke	8	—
Csehtelke	I	—
Gyeke	4	—
Mocs	10	—
Novoly	2	—
Egeres	—	—
Kolozs	I	—
Kolozsvár*)	33	—
összesen: 100		5

*) Az idén Világosító Szt. Gergely előestéjén 280 örmény család nyert meghívót.

Szerk.

Vármegye:	Örmény kath.	Örmény keleti.
XXX. Komárom vármegye:	—	—
XXXI. Krassó-Szörény vármegye:		
Román-Oravicza	I	—
összesen: I		—
XXXII. Liptó vármegye:	—	—
XXXIII. Máramaros vármegye:		
Rozávlya	I	—
Középvísó*)	3	—
összesen: 4		—
XXXIV. Marostorda vármegye:		
Havadtó	4	—
Mezősámsond	4	—
Oláh-Toplicza	I	—
M.-Vásárhely	6	—
összesen: 15		—
XXXV. Moson vármegye:	—	—
XXXVI. Nagy-Küküllő vármegye:		
Kiskapús	I	—
Nagy-Selyk	I	—
Kőhalom	I	—
Oláh-Ivánfalva	6	—
Szt-Ágota	6	—
Segesvár	—	I
összesen: 15		I
XXXVII. Nograd vármegye:	—	—
XXXVIII. Nyitra vármegye:	—	—
XXXIX. Pestpilis-Solt-Kis-Kun vármegye:		
Péczel	2	—
B.-pest fő- és székváros 10 **)		—
összesen: 12		—

*) Hát Máramaros-Szigeten, Huszton, Técsön és t. hány örmény van? Szerk.

**) A fővárosi lapok épen a napokban mondták, hogy a Budapesten lakó örmények számát 1000-re lehet tenni. Szerk.

Vármegye:	Örmény kath.	Örmény keleti.
XL. Pozsony vármegye:		
Somorja	2	—
Pozsony	I	—
összesen: 3		—
XLI. Sáros vármegye:	—	—
XLII. Somogy vármegye:	—	—
XLIII. Sopron vármegye:	—	—
XLIV. Szabolcs vármegye:	—	—
XLV. Szatmár vármegye:		
Gaura	2	—
N. Somkút	I	—
összesen: 3		—
XLVI. Szeben vármegye:		
N.-Szeben	3	—
összesen: 3		—
XLVII. Szepes vármegye:	—	—
XLVIII. Szilágy vármegye:		
Szakácsi	2	—
Szolnok-Paczalusa	I	—
Vármező	3	—
Tihó	15	—
S. Somlyó	2	—
Zilah	8	—
összesen: 31		—
XLIX. Szolnok-Doboka vármegye:		
Csáki-Gorbó	7	—
Füzes-Szentpéter	2	—
Szurduk	2	—
Deés-Akna	I	—
Kapjon	3	—
Keménye	I	—
Mikeháza	4	—
Pecsétszeg	4	—

Vármegye:	Örmény kath.	Örmény keleti.
Retteg	13	—
Melegföldvár	4	—
Szt. Egyed	2	—
Vasas-Szent-Iván	6	—
Vicze	1	—
Nagy-Ilonda	2	—
Czóptelke	1	—
Doboka	2	—
Kendilona	1	—
Kérő	1	—
Kisjenő	6	—
M.-Derzse	17	—
Moró	4	—
N.-Iklód	3	—
Örd.-Füzes	2	—
Péterhaza	4	—
Széplak	1	—
Tötör	3	—
Deés	12	—
Szamosújvár	1248	—
összesen: 1358		—
L. Temes vármegye:		
Fibis	2	—
Fehértemplom	1	—
Vinga	1	—
összesen: 4		—
LI. Tolna vármegye: — —		
LII. Torda-Aranyos vármegye:		
Topánfalva	1	—
Egerbegy	5	—
Felvincz	1	—
Torda	2	—
összesen: 9		—
LIII. Torontál vármegye:		
Sándorfalva	4	—
Gyér	—	3

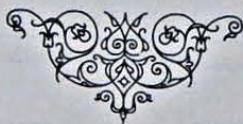
Vármegye:	Örmény kath.	Örmény keleti.
Német-Elemér	—	1
Zombolya	4	—
Páncsova	3	—
összesen: 11		4
LIV. Trencsén vármegye: — —		
LV. Turóc vármegye: — —		
LVI. Udvarhely vármegye:		
Ege	1	—
Hodgya	2	—
Székely Udvarhely	4	—
összesen: 7		—
LVII. Ugocsa vármegye:		
Gyula	—	3
összesen: —		3
LVIII. Ung vármegye: — —		
LIX. Vas vármegye: — —		
LX. Veszprém vármegye: — —		
LXI. Zala vármegye:		
Végfalva	1	—
Zalaegerszeg	1	—
összesen: 2		—
LXII. Zemplén vármegye: — —		
LXIII. Zólyom vármegye:		
Beszterczebánya	1	—
összesen: 1		—
II. Fiume város és kerülete:		
összesen: —		—
III. Horvát-Szlavonország:		
I. BelovárKörös vármegye: — —		
II. Lika-Krbava vármegye: — —		

Vármegye:	Örmény kath.	Örmény keleti.
III. Modrus-Fiume vármegye;	—	—
IV. Pozsega vármegye:	—	—
V. Szerém vármegye:		
Jamena	6	—
összesen:	6	—
VI. Varasd vármegye:		
Toplicz-Varazdinske	1	—
összesen:	1	—
VII. Verőcze vármegye:	—	—
VIII. Zágrab vármegye:	—	—
A I—VIII megyében összesen:	7	—

Összesítés:

I. Magyarország	2695	29
II. Fiume város és kerülete	—	—
III. Horvát-Szlavonország	7	—
Főösszeg: 2702*)		29**)

Dr. Gopcsa László.

*) Majdnem minden megyéhez és helységhez kellett volna helyreigazító megjegyzést tenni; de nem tettünk, mert szándékunk — mihelyt időt szakíthatunk reá — a hazai örmények pontos létszámát összeírni; addig is megjegyezzük, hogy Magyarországon nem 2731, hanem mintegy 15.000 örmény lakik. Az erdélyi részeken talán (?) nincs falu, város, hol örmény ne lakték; aztán van az unio előtti Magyarország déli, keleti és éjszakkéleti megyéiben is — elég!

***) Egész Magyarországon csak egy nem-egyesült (örmény keleti) örmény van (Budapesten lakik), a többi — 3—4 egyén kivételével, kik házassági ok miatt tértek át az ev. ref. vallásra — mind örmény szertartású római katolikus.

Szerk.

Örményország tanulmányozása.

Hova tovább inkább meg inkább érdeklődik Európa Örményország iránt. Nemcsak a különböző nyelveken szerkesztett lapok és folyóiratok foglalkoznak Örményországgal és az örményekkel, hanem az európai írók önálló művekben is — melyeknek tárgyát az örmény történelem, nyelv, földrajz, néprajz, útleírás s a t. képezi — szólnak ezen természeti kincsekben is gazdag országról . . .

Jelen alkalommal egy érdekes útleírásról szólok, mit Ernest Chantre, a lioni múzeum felügyelője »De Beyruth a Tiflis« (Beyruthtól Tiflisig) cím alatt nem régen tett közzé.

Chantre negyedréte nagy-alakú munkája, mely 96 oldalt foglal magában, képes. Képei gyönyörűek. A képek közt találunk kurd, arab, örmény, török típusokat; természeti látképeket; városokat, ezek közt van Ván és a váni tó. Az arc képek közül megemlítem Krimeán Hájrig és a khald patriarkha arc képét.

Szerző Beyruth-on keresztül a hamahi-aleppoi úton Diár-bekir-, Bitlis-en, Ván-on át Török-Örményországba ment; innen Ó-Bajázid- és Iktir-en át Orosz-Örményországba utazott, a honnan Erivánon át Tiflisbe ért. Tiflisből a Fekete-tengeren át visszatért Franciaországba. Chantre érdekes, hív képet rajzol az olvasó elé; szól az országban élő különböző nemzetek életéről, szokásairól, a talált régiségekről és felírásokról s a t.

Minket különösen a munka azon része érdekel, mely Örményországról szól. Szerző habár nagy rokonszenvvel viseltetik az örmények iránt, mégis ő is elkövette azt a régi hibát, mit az útleírók nagyobb része elkövet. Ugyanis Kis-Ázsiát elhagyva, azt az országot, mit átutazott, kezdve Diárbekirtől a Transkaukasia határán levő Iktirig, nem Örményországnak, hanem Kurdistánnak nevezi; ilyen nevet ad a térképnek is, mit munkájához mellékel.

Habár szerző jól tudja, hogy a kurdok nagy része, sőt sokan a törökök közül is, örmény eredettel bírnak, és munkájában ő maga is mondja, hogy a mahomedán ima-